ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 15.08.2024 | Алєксєй Юсупов

Бумеранг війни

Український наступ відкриває нову главу у війні, але його цілі та шанси на успіх залишаються неясними. Як реагує Москва?

Слово «Курськ» викликає в Росії певні асоціації. Рівно 24 роки тому сталася одна з перших великих катастроф за часів правління Путіна – у Баренцевому морі затонув атомний підводний човен «Курськ», внаслідок чого загинули всі члени екіпажу. Зараз, ось уже тиждень, у новинах домінує інший Курськ – обласний центр. Уперше з часів Другої світової війни регулярна армія ворожої держави перебуває на російській землі, до того ж із броньованою технікою та поблизу місць, де 1943 року відбулася відома танкова битва між Червоною армією та вермахтом.

У рамках операції «Курськ – Бєлгород» Україні вже вдалося досягти значних результатів, зокрема в інформаційному просторі. Проникнення значного контингенту українських військ на російську територію супроводжується ефективною дезінформаційною кампанією. Наприклад, у російському інтернеті деякий час циркулювало дипфейкове відео з курським губернатором, який начебто закликав своїх громадян стати на захист Батьківщини та формувати ополчення. Також трапляється багато постановочних відео, наприклад селфі-відео «місцевого жителя», який повідомляє про розмови з українськими солдатами і підготовку до «референдуму про приєднання до України». Офіційно Київ практично нічого не коментує, що лише посилює бажаний ефект. Україна уважно стежила за реакцією на заколот Пригожина і знає, що непідготовленість російських офіційних осіб, загальна розгубленість на місцях і «радіомовчання» зверху – її найкращі союзники.

Україна уважно стежила за реакцією на заколот Пригожина

Як і передбачалося, російський уряд був захоплений зненацька. Загалом прикордонники і армійські підрозділи, що підтримують їх, були готові до можливого перетину кордону з боку України, але тільки в рамках торішніх акцій «Російського

добровольчого корпусу», що діє під заступництвом української військової розвідки. Здебільшого це були задокументовані в соцмережах демонстративні акції, вчинені кількома десятками солдатів, які не мали жодного військового значення. Але цього разу задіяно українських солдатів і техніку розміром із дивізію – і це провал російської розвідки, а також доказ того, що заповнене безпілотниками «скляне поле бою» безпосередньо на російсько-українській лінії зіткнення не є гарантією від таких раптових атак.

Ситуація залишається незрозумілою: спочатку Москва довго мовчала, поширюючи лише запевнення про відсутність загрози. Зрештою президент Володимир Путін оголосив оборонну «контртерористичну операцію» і дав мандат ФСБ на запровадження якоїсь подоби особливого стану, але не військового, щоб не збільшувати репутаційних успіх противника. Тим часом сотні тисяч жителів російських прикордонних районів тікають або евакуюються; вони скаржаться на бездіяльність місцевої влади; телевізійні програми все ще поширюють заспокійливу брехню («Це лише невеликі розвідувальні групи українців») замість життєво важливої інформації (адреси сховищ усередині країни, інформація про маршрути евакуації, списки речей першої необхідності).

Росія занурюється в інформаційний і військовий туман

Одразу ж починається пошук винних: дислоковані на кордоні кадирівці звинувачують Міністерство оборони, місцеві чиновники вказують на мовчання федерального центру, залишки найманців ПВК «Вагнер» у Малі просять швидше перекинути їх на український кордон. Цього ж тижня російська цифрова цензура починає давно заплановане масштабне закриття YouTube, найважливішого джерела інформації для мільйонів людей. Росія занурюється в інформаційний і військовий туман.

Але, як відомо, навіть найвдаліші сюрпризи працюють лише короткий час. Навіть якщо через тиждень після початку операції цілі України залишаються неясними, деякі ефекти цієї операції вже

можна оцінити. Насамперед інформаційні: крім необхідності зміцнити дух українських збройних сил і суспільства, операція посилає Росії кілька сигналів. Населення прикордонних районів на російському боці має ще більше відчути, що війна прийшла в їхній дім і Кремль не може забезпечити їхню безпеку. Це справді ефективне послання зважаючи на те, що нещодавні обстріли Бєлгорода та інших прикордонних міст уже створили там кризовий настрій.

Однак, як і у випадку з попередніми атаками безпілотників на Москву, це аж ніяк не призвело до посилення антикремлівських або антивоєнних настроїв. Навесні Москва розпочала харківську операцію в спробі відтіснити українську артилерію і тим самим звільнити російські села і міста із зони її досяжності. І все ж ці події мають локальний характер. Росіяни в інших частинах країни залишаються відстороненими і байдужими до страждань своїх співвітчизників біля українського кордону – надто сильною є цензура в російських ЗМІ та надто високим є градус роз'єднаності й соціальної дистанції, свідомо культивованої путінським режимом. Тільки ті, у кого є родичі та друзі в прикордонних районах і хто спілкується з ними, знають із перших вуст: війна прийшла в серце Росії не тиждень тому, а вже давно.

Інша ситуація складається з людськими втратами на російському боці: це солдати-строковики, яких насамперед задіюють для охорони кордону. Тут українська операція може мати помітний вплив на настрої в Росії. Уже відомі імена загиблих двадцятирічних військовослужбовців прикордонних російських полків. Протягом останніх двох з половиною років Кремль намагався уникати відправки призовників на передову, а рідкісні випадки, коли це відбувалося, розглядалися як помилки. Абсолютна більшість новобранців – це старші люди (близько 40 років), ув'язнені, ветерани, які нещодавно отримали громадянство, поліцейські та силовики з інших галузей, а також найманці.

Суспільний договір, відповідно до якого російська армія призиває до своїх лав молодих людей, але не використовує їх у закордонних і військових відрядженнях і зобов'язується після закінчення служби повернути їх у свої сім'ї цілими й неушкодженими, виходить навіть за рамки правового поля. Нині на анексованих територіях України немає строковиків. Ці території, згідно з російським законодавством, є внутрішніми і, отже, придатними для розміщення строковиків. Але якщо під час української операції багато хто з них загине, це може викликати резонанс серед руху матерів солдатів, а також у соціальних мережах. Такі події неможливо приховати навіть у сучасній Росії.

Зрештою залишається питання про те, чи не спрямована вся ця витівка на те, щоб послати сигнал Володимиру Путіну

Зрештою залишається питання про те, чи не спрямована ця витівка на те, щоб послати сигнал Володимиру Путіну або навіть підготуватися до дипломатичних кроків щодо завершення війни. Чи може вся ця історія закінчитися пропозицією Києва про обмін територіями? На даний момент це видається сумнівним. Для фактичної окупації за блискавичним просуванням українських збройних сил має послідувати масове розгортання українських солдатів і техніки. Ось уже кілька днів російські військові стягують до Курська різні резерви, а їх все ще значно більше, ніж на українському боці. І, до речі, російські частини, які воюють на лінії фронту на Донбасі, лише незначною мірою втратили в силах і засобах, їхнє просування вперед не зупинилося.

Також сумнівно, що Володимир Путін стане більш договороздатним у новій ситуації. Найімовірніше, кремлівський лідер спершу захоче відновити свою позицію сили, перш ніж вшанувати несподіваний успіх президента України Володимира Зеленського та українського головнокомандувача Олександра Сирського шляхом переговорів. Під час останніх урядових консультацій він був налаштований войовничо, заявивши, що не може бути жодних перемовин із державою, яка «нападає на російських громадян і атомні електростанції».

Ситуація динамічно розвивається, тому робити висновки зарано. Український наступ відкриває нову главу у війні, але поки що не схоже на те, що це переломний момент. Проте Україна зуміла нагадати Росії та світові, що неможливо мати і те, і інше – війну в сусідній країні та мир у себе вдома.

Алєксєй Юсупов

Берлін

Алєксєй Юсупов (Alexey Yusupov) - керівник Російської програми Фонду ім. Фрідріха Еберта. Раніше він очолював Представництва Фонду в М'янмі, Афганістані та Казахстані. Він також працює політичним консультантом і модератором.